

a nyelvi recepció részének tartja, s a helyes alakokat a mutatóban közli, de a jegyzetekben felfedezhető pár apró hiba. Például nem Hakone, hanem Hikone (130.), sanba jōzeijo helyesen szamba jōseidzso (sanba yoseijo, 産婆養成所²²⁷). – ez nincs javítva lábjezgyzetben –, vagy nem Hiaratsuka Aikō, hanem Hiratsuka Akiko (Hiracuka Akiko, 392.). Ezek az elírások azonban nem zavarják az olvasást, sőt, külön értékelendő, hogy nagyrészt megfelelően vannak írva a tulajdonnevek.

Ennek a könyvnek a segítségével közelről és sok oldalról ismerhető meg Japán a Meidzsi-kortól a Taisō-éráig tartó időszakban, szemelvényei fontos források a Távol-Kelet és Japán megismeréséhez. Érdekes az is, hogy a maitól mennyire különbözött a két ország

kapcsolata: a nyugati hatalmak között helyet foglaló, fejlett kulturális étellel rendelkező és Japánt vizsgáló Magyarország, valamint az akkor még a nyugati vívmányokkal ismerkedő, fejlődésnek és változásnak induló Japán. Ha valaki még jobban szeretne elmélyülni a szövegekben, a bibliográfia segítségével az eredeti forrásokat is meg tudja keresni. Az egész sorozat és utolsó kötete egyaránt a magyar művelődéstörténet fontos állomásait tárja az olvasók elé. (Összeállította, sajtó alá rendezte, bevezető és jegyzetek Buda Attila: *Messziről felmerülő, vonzó szigetek III. Japánban járt magyar utazók beszámolója az első világháború végéig*. Budapest: Ráció, 2014, 494 p.)

Umemura Yuko

adjunktus, ELTE Japán Tanszék

Lexikon a statisztika és a népegytudomány kutatóiról

Hatalmas monográfiát állítottak össze a statisztika és demográfia történetének kutatói, Rózsa Dávid főszerkesztő és a kötet szerkesztőinek irányításával. A mű fő célja az volt, hogy egyrészt összegyűjtse a címben jelzett szakmák kutatóit, másrészt, hogy megbízható – az eddigi közléseket ellenőrizve és kijavítva – biográfiákat és bibliográfiai adatokat közöljenek a neves múltbeli szakemberekről.

A mű jóval több, mint a statisztikát és a népegytudományt egész életükön keresztül kutató szakemberek életrajzainak összessége, mert a kötet összeállítói úgy vélték, hogy minden olyan személyt bevesznek a gyűjtésbe, akik saját szakmájukon belül – akárcsak néhány tanulmány erejéig – foglalkoztak ezzel a két hatalmas tudománnyal.

Voltak történészek, akik munkájukhoz felhasználtak és feldolgoztak statisztikai adatokat, köztük említendő például Bél Má-

tyás és az ő hatalmas *Notitia*-sorozata, vagy munkatársa, Tomka Szászky János neve. Szerepel a lexikonban az ugyancsak kiváló történettudós, Acsády Ignác, aki nemcsak jobbágytörténetet állított össze, hanem jó néhány lexikonszócikket is írt egykoron (talán lehetett volna utalni az 1898 és 1901 között megjelent háromkötetes *Közgazdasági lexikonra*, s annak a témába vágó szócikkeire). Cikkei közül kiemelendő a *Statisztika és történetírás*, amely a *Statistikai Közlemények* 1889-es évfolyamában látott napvilágot.

Remek kézikönyvek fűződnek Schwartner Márton nevéhez, ezekben is számos statisztikai feldolgozás található, így nem véletlen, hogy bekerült ebbe az életrajzi lexikonba, akárcsak a gazdaságtörténet Tagányi Károly, akinek értékes cikkeivel például a *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében* is találkozhatunk. Történész és statisztikus is volt Csaplovics János, Lassu István és Hunfalvy János, a 19. század neves kutatói – jogosan kerültek be e sokoldalú gyűjtésbe, nem is beszélve a

nem túl régmúlt történettudósairól, Mályusz Elemerről, Maksay Ferencről és Fügedi Erikéről, vagy az agrártörténészként is elismert, és sokat idézett Szabó Istvánról. Történeti névtára és a statisztika elméletéről írt, de kéziratban maradt munkája okán még Vasvári Pál is bekerült a gyűjteménybe.

A lexikonban szereplő nagyszámú tudós személyiség közül hadd emeljünk ki azokat a neves orvosokat, akik orvosstatisztikai kérdésekkel is foglalkoztak. Köztük mindjárt a 18. század neves tudósát, Hatvani Istvánt említjük, aki elsőként foglalkozott hazánkban halálozási statisztikai adatok feldolgozásával, s ez mintegy a biztosítási matematikának is egyik előterülete lett. Vele kapcsolatban főbb műveinél talán érdemes megemlíteni, hogy az 1757-es híres munkája, az *Introductio* 1990-ben magyar fordításban is megjelent *Bevezetés a szilárdabb filozófia alapelveibe* címmel, Tóth Péter jóvoltából, a Hatvani- és Maróthi-kutató Tóth Bélának, a Debreceni Református Kollégium neves tanárának bevezető tanulmányával, a Debreceni Akadémiai Bizottság gondozásában. A róla szóló irodalomban is lehetne hivatkozni Tóth Béla nevére, aki Hatvanról könyvet jelentetett meg 1977-ben a *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál*, és ne feledkezzünk meg az OPKM sorozatában 2002-ben közreadott, Fehér Katalin professzornő által írt kötetéről se.

Azután ne feledkezzünk meg a kiváló orvostörténészről, Magyar-Kossa Gyuláról sem, aki nagy monográfiájában is és tanulmányában is utal orvosstatisztikai kérdésekre, posztumusz közleményként pedig 1960-ban jelent meg a Hatvanról szóló tanulmánya *Az Országos Orvostörténeti Könyvtár Közleményeiben*.

A gyermekági láz okát Semmelweis Ignác elsősorban megfigyelései és statisztikai

számításai alapján tudta megfejtetni, s bár egykoron nem sokan vették komolyan őt és számításait, halála után mégis lassan-lassan a világ egyik legelismertebb orvosa lett, az asepsis első leírója. A róla az új statisztikai életrajzi lexikonban írt szócikk kiváló.

A közegészségtan neves tudósa, Fodor József életrajza jogosan került be a kötetbe, akárcsak Antal Lajosé, utóbbi – sok más mellett – a népesedés kérdéseivel és a cukorbeteg elterjedéséhez kapcsolódó népesedésbiológiai problémakörökkel foglalkozott. Csúpan zárójelben említjük meg, hogy a Zétény Győző neve alatt 1948-ban megjelent, több mint 200 oldalas *A magyar szabadságharc honvédorvosai* című monográfiának ő volt az írója, az akkor éppen eltűnt szerző, aki kénytelen volt művét barátja neve alatt megjelentetni, de az előszóból kiderül, hogy valójában ő a kötet szerzője. Mivel ez az adat kevésbé ismert, még nem került be a lexikonba, de a bővített kiadásban bizonyára helye lesz.

Helyet kapott a lexikonban Korányi Frigyes is, akiről a lexikon szerkesztői úgy vélték, hogy 1828. december 20-án született, ezzel szemben több kézikönyvben és a *Magyar Tudomány* 2013-as évfolyamában – a Korányi László által írt megemlékezésben – az olvasható, hogy Korányi Frigyes 1827. december 10-én született. Mivel múltunk egyik legkiválóbb hazai orvostudósáról van szó, ebben a kérdésben tisztábban kellene látnunk, hiszen a lexikonok egyik része az 1828-as év mellett áll ki, más részük pedig az 1827-es évet említi, s a *Magyar Tudomány* is az utóbbi adatot tette közzé. Itt arról van szó, hogy Korányi szeretett volna a szabadságharcban – mint orvos – részt venni, de ennek az volt a feltétele, hogy az illető húsz betöltött évvel rendelkezzen, s ha Korányi 1848-ban jelentkezett a honvédsereghez, s az 1828-as születé-

si évszám a valódi, akkor 1848 késő őszen még valóban nem töltötte be a huszadik életévét. Ezért kénytelen volt egy kicsit kozmetikázni születési adatait, és a jelentkezési lapra a következő dátumot írta be: 1827. december 10. Ez azután később is visszatér néhány, általa kitöltött okiraton, hogy ne tűnjön fel a turpisság. A lényeg azonban az, hogy valódi születési dátuma 1828. december 20., s így az új statisztika-történeti biográfiai kézikönyv adata mutatkozik helyesnek, a *Magyar Tudományban* közölt dátum pedig nem jó.

A könyvtárosként is dolgozó Madzsar József orvos szintén foglalkozott statisztikai kérdésekkel, elsősorban a meddőség vonatkozásában, amint az főbb műveinek felsorolásából is kiténik. Célszerű lett volna művei között megemlíteni a *Társadalmi lexikont* is, amely főszerkesztői munkájának köszönhetően jelent meg a Népszava gondozásában 1928-ban, több mint 700 oldalon. Ebben is szerepelnek szócikkek, amelyek kapcsolódnak a statisztika és népességtudomány témaköréhez.

Szintén jól megírt szócikk a Melly József-ről szóló, de főbb művei között mindenképpen meg kellett volna említeni a KSH által 1930-ban kiadott kétkötetes munkát, amelyet Doros Gáborral együtt állított össze *A nemi betegségek kérdése Budapesten* címmel. Talán még a közreműködésével 1930-ban kiadott egészségügyi törvénygyűjteményre is célszerű lett volna hivatkozni. A szócikk szerzői mindezekről tudtak, csak cím szerint nem sorolták fel azokat, s nem hivatkoztak arra sem, hogy Domanovszky Sándor ötkötetes, *Magyar művelődéstörténet* című monográfia-sorozata zárókötetében Melly írta *Az emberi egészség tudománya és védelme* című nagy történeti fejezetet, s ez ma már a Magyar Elektronikus Könyvtárban is megtalálható. Végül fontos tény, hogy Mellyről napjaink kutatói sem

feledkeztek meg, mert a KSH gondozásában Györke Judit és munkatársai által összeállított *Az egészségügyi ellátórendszer statisztikája a kezdetektől a huszadik század közepéig* című kiadványban Mellytől is szerepel egyik 1934-es írásának főbb megállapítás-sora. Esetleg erre is érdemes lenne hivatkozni a szócikkben.

Hosszan idézhetnénk még a nyolcszáz oldalas életrajzi lexikon anyagából, elsősorban azonban a kézikönyv olvasására szeretnénk biztatni a kutatókat. Kitűnő, megbízható munka, adatai szinte hibátlanok, s hogy mondandója egy-két művel kiegészíthető, az nyilván semmit sem von le a kötet értékéből. Jó lenne, ha minden életrajzi lexikonunk ilyen alapos, átgondolt, s biográfiai és bibliográfiai szempontból is ennyire pontos lenne. A történelem segédtudományai új kézikönyve született meg ezáltal, amely az elmúlt években megjelent történeti statisztikai és történeti demográfiai szaktanulmányokkal és szakművekkel együtt a történelmi segédtudományok önálló, jól kutatható egységét képezi.

Jelen sorok szerzője sokat tanult Kovacsics Józseftől, a KSH Könyvtára egykori igazgatójától, és értékes alapművéből, *A történeti statisztika forrásaiból*, valamint a *Magyarország történeti demográfiája* című kötetéből és helytörténeti lexikonaiból, kézikönyveiből, s úgy véli, hogy a most közreadott portrészorozat mindezek méltó folytatása. Nyugodtak vagyunk, hogy a professzor úr is elégedett lenne, ha *A statisztika történetei* kézikönyvsorozat első kötetét áttanulmányozná. (*Rózsa Dávid főszerkesztő, Fülöp Ágnes – Rózsa Dávid sorozatszerkesztők: Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig. Budapest: KSH Könyvtár, 2014, 807 p.*)

Gazda István

igazgató, Magyar Tudománytörténeti Intézet

CONTENTS

The Silver Jubilee Congress of the Hungarian Biophysical Society

Guest Editor: Péter Závodszy

Péter Závodszy: Foreword and Introduction	2
1. <i>Biophysics of Macromolecules and Membranes</i>	5
2. <i>Trends in Modern Biophysical Methods</i>	19
3. <i>Symposium on Light</i>	29
4. <i>Bioenergetics and Photobiology</i>	39
5. <i>Medical Biophysics and Radiobiology</i>	55
6. <i>Biosensorics and Bionanotechnology</i>	68
7. <i>Theoretical Biophysics</i>	78

Study

István Klinghammer: From the History of Celestial Globes—Representations of the Sky ...	84
László Takács: What Is a Companion Good for?	88
István Kollár: Plagiarism, or Summary of Preliminaries? Ruminations of a Researcher	92
György Kosztolányi: Stability vs Dynamism in Genetics.	
The Role of Time in Genetic Regulation during a Life-Cycle	97
József Benda: Last Chance. Demographic Crisis as an Opportunity	103

Academy Affairs

The Enabling Power of Science – World Science Forum 2015	112
Awards	119

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	121
------------------------------------	-----

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	124
--	-----